

Győri Ágnes – Czakó Ágnes

A hazai pénzügyi kultúra néhány jellemzője a kkv-k gazdálkodói viselkedése tükrében

ÖSSZEFOGLALÓ: A tanulmány a magyar kkv-szektor pénzügyi-gazdálkodói kultúráját vizsgálja egy országosan reprezentatív felmérés eredményei alapján. Az elemzés fókuszában a vállalkozók pénzügyi tájékozottsága és magatartása áll: a különböző pénzügyi termékek, szolgáltatások ismerete és alkalmazása, a gazdálkodás tervezése, a késedelmes számlakiegyenlítés és a pénzügyi-gazdálkodási döntések megalapozottsága. Kutatásunk adatbázisát a Budapesti Corvinus Egyetem 2017-ben végzett Pénzügyi kultúra Magyarországon című felmérése képezte. Egyszerű statisztikákkal vizsgáltuk a különféle pénzügyikultúra-mutatókat, néhány esetben ezek időbeni változását, majd multinomiális logisztikus regresszió alkalmazásával kimutattuk, hogy az egyes vállalati demográfiai és egyéb független változók és a pénzügyikultúra-mutatók mentén a hazai kkv-szektor szegmentálható. Három csoport választható el egymástól: (1) a tradicionális, takarékos vállalkozások, (2) az erőforrás-hiányos vállalkozások és (3) az ügyesen finanszírozó vállalkozások csoportjai.¹

KULCSSZAVAK: kis- és közepes vállalkozások, pénzügyi kultúra, pénzügyi magatartás

JEL-KÓDOK: D22, G21

A kkv-k szerepét a szakirodalom az innováció, a foglalkoztatás és ezáltal az egész nemzetgazdaság növekedése szempontjából kulcsfontosságúnak ítéli (Acs, Audretsch, 1990; Kotey, Meredith, 1997). Napjainkban különösen kiemelkedő a kkv-k szerepe Magyarországon a tudásintenzív szektorban (ingatlanügyletek, szakmai, tudományos, műszaki tevékenységek) és az építőipar területén, ahol a munkahelyek közel 90 százalékát adják (Hágen, Holló, 2017). Ugyanakkor magas a kkv-k megszűnési aránya (különösen a fiatal cégek körében nagyarányú az öt éven belüli megszűnés) (KSH, 2017), amit – a nemzetközi szak-

irodalom – az alacsony termelékenység mellett a kkv-tulajdonosok és -vezetők hiányos pénzügyi tájékozottságával hoznak összefüggésbe (Bosma, Harding, 2006; Drexler et al., 2014). Ez pedig negatívan befolyásolja a különböző finanszírozási lehetőségek értékelését, illetve megértését és rossz pénzügyi döntésekhez, veszteséghez, akár bukáshoz vezet (Joo, Grable, 2000). Nemzetközi kutatások igazolják, hogy az alacsony szintű pénzügyi tudás, kultúra akadályozza a racionális pénzügyi döntések meghozatalát, és a vállalat formális pénzügyi rendszerben való eligazodását (Ihua, 2009; Wiklund, Shepherd, 2005).

A pénzügyi források elérhetősége a kkv-k növekedésének az egyik legfontosabb tényező-

Levelezési e-cím: agnes.gyori@uni-corvinus.hu

je, mert ettől függ az új technológiák alkalmazása, a termelékenység- és versenyképesség-növelés (Hewitt-Dundas, 2006). *Hewitt-Dundas* (2006) ír vállalkozások körében készült kutatása arra hívja fel a figyelmet, hogy a pénzügyi források hiánya nagymértékben visszafogja a vállalati innovációs tevékenységet, és mindez összefügg a pénzügyi ismeretek, tudás hiányával, mert ez korlátozza a külső erőforrásokhoz való hozzáférést és akadályozza a cég innovativitását.

Külföldön és itthon is képzési programok foglalkoznak a vállalkozást indító kistulajdonosok tájékoztatásával. Főleg a fiatal és/vagy mikroállalkozók pénzügyi tudásának és vállalkozói kultúrájuk gazdagítása a cél, a hatás alapvetően pozitív (Bruhn–Zia, 2013; Cole és szerzőtársai, 2012; Drexler et al., 2014). Magyarországon is vannak olyan, a felnőtteket és az ifjúságot megcélzó programok, amelyek a tudatlanságból eredő kiszolgáltatottságnak akarják elejét venni. Ezek a programok a pénzzel, a bankokkal, a hitellel stb. kapcsolatos ismereteket részletezik és a háztartási gazdálkodási képesség fejlesztésére irányulnak (Németh et al., 2016; Zsótér, Nagy, 2012), hogy a fogyasztók magabiztossága, pénzügyi tudása és tudatossága erősödjön.

A pénzügyi kultúra gazdaságpszichológiai, antropológiai és viselkedépszichológiai meghatározása számtalan elemet tartalmaz (Luksander et al., 2016; Németh et al., 2016; Kovács et al., 2013; Atkinson, Messy, 2012; Botos et al., 2012; Béres, Huzdik, 2012; Kovács et al., 2013). Empirikus számbavételi, illetve leíró statisztikai kutatásokban célszerű az egyes operacionalizálható elemeit figyelembe venni, mint például az OECD összehasonlító nemzetközi kutatásában használt meghatározást. Eszerint „a pénzügyi kultúra a tudatosság, ismeretek, készségek, attitűdök és viselkedések kombinációja, melyekre szükség van a megalapozott pénzügyi döntések meghozatalához és végső soron az egyéni pénzügyi jólét

eléréséhez” (Atkinson, Messy 2012, p.14). Az OECD ötévente végez nemzetközi szintű összehasonlító vizsgálatot, amely során felméri az egyes országok pénzügyi kultúrájának jellemzőit, így a lakosság pénzügyi tájékozottságát, ismereteit, pénzügyi viselkedését és a pénzügyi kultúra egyes aspektusaira vonatkozó attitűdjét. Az összehasonlító elemzési eredmények azt tükrözik, hogy a magyarokra átlag feletti pénzügyi ismeretek jellemzők, ugyanakkor átlag alatti teljesítmény a pénzügyi tudás gyakorlati alkalmazása terén (Kenesei, 2014).

A mi empirikus kutatásunk célja, hogy bemutassuk: milyen a tulajdonosok gazdálkodói magatartása a kis- és közepes vállalkozások tulajdonosai körében megmért pénzügyi kultúra-elemek szerint. A különféle indikátorok szerinti elemzésünk eredményeiből megtudjuk, hogy

- a vállalkozók ismerik-e és alkalmazzák-e az egyes korszerű banki és pénzügyi szolgáltatásokat, új termékeket;
- megtakarító, felhalmozó attitűddel bírnak-e a pénzzel, vagy ez nem szándékuk;
- hitelt vesznek-e fel a fejlesztésekre, vagy nem akarnak eladósodni;
- törekednek-e a biztonságra különféle biztosítások igénybevételével is;
- és megküzdnek-e a fizetőképességük átmeneti zavaaraival.

ADATOK ÉS MÓDSZEREK

Elemzésünkhöz a Budapesti Corvinus Egyetem Szociológia és Társadalompolitika Intézete által 2017 telén lefolytatott Pénzügyi kultúra Magyarországon című kutatás adatbázisára támaszkodtunk, amely már a harmadik hulláma volt a 2006-ban indult kutatássorozatnak. Az adatfelvétel közel 1000 – legalább 10 főt, de 249 főnél kevesebb alkalmazottat foglalkoztató – vállalatra kiterjedő országos reprezentatív mintán készült. A mintába került

cégek kiválasztása a KSH cégnyilvántartásából a kis- és középvállalati szektor létszám, ágazat és regionális elhelyezkedés szerinti összetétele alapján történt. A minta országosan reprezentatív vállalatméretre (10–19 fős, 20–49 fős és 50–249 fős létszám-kategóriákra), gazdasági ágazatra (feldolgozóipar, élelmiszeripar, építőipar, kereskedelem, szolgáltatás ágazatokra) és területi elhelyezkedésre (régióra). A felmérés célja a pénzügyi magatartás jellemzőinek megismerése volt a kisvállalkozók körében. Az adatgyűjtés során a kkv-k vezetőit, tulajdonosait vagy a vállalkozás pénzügyeiben illetékes – a cégvezető által válaszadásra kijelölt – alkalmazottját kerestük fel és kérdéseket tettünk fel nekik a vállalkozás pénzhasználati, megtakarítási, befektetési és biztosítási szokásairól, valamint a vállalkozás reáldataira és gazdálkodásának egyéb adataira vonatkozóan.

A minta vállalkozásainak létszám-kategóriák szerinti megoszlása – igazodva a sokasági arányokhoz – az következő módon alakul: többségük (57 százalék) 10–19 főt foglalkoztat, közel harmaduk 20–49 fős és hetedük 50–249 fős vállalkozás. A vizsgált cégek többsége (közel fele) a legkisebb árbevételi kategóriába tartozik: éves nettó árbevételük nem éri el a 250 millió forintot; negyedük (23 százalék) 251 és 500 millió forint közötti, míg harmaduk (31,3 százalék) 500 millió forint feletti árbevételt realizált a felmérést megelőző üzleti évben. A megkérdezett vállalkozások jellemzően 1996 előtti alapításúak (47 százalékuk), valamivel több mint harmadukat 1997 és 2007 között alapították és 18 százalékuk fiatal, legfeljebb tíz éve van a piacon, vagyis a 2008-as válság idején vagy a válság után alakult. Gazdasági ágak szerint a válaszadó cégek negyedét (24,3 százalékát) kereskedelmi cégek alkotják, további negyedét (23,2 százalékát) feldolgozóipari és élelmiszeripari vállalkozások, ötödük (21 százalékuk) üzleti szolgáltatást és egyéb kvalifikált szolgáltatást végez, hatoda építőipari és hetede szállítási

és idegenforgalom területén tevékenykedik. A minta vállalkozásainak tulajdoni szerkezetét vizsgálva elmondható, hogy a kkv-k jellemzően hazai tulajdonúak és csak tizedük van kizárólagos vagy többségi külföldi tulajdonban: gyakorlatilag homogén, hazai tulajdonosi körrel van dolgunk. Mintánkban meglehetősen magas a családtagok, rokonok, barátok által alapított kisservezetek aránya (67,2 százalék), bár a szakmai alapon rekrutálódott társak majdnem a kkv-szektor harmadát (32,8 százalék) jellemzik. A baráti alapon összeszervezett vállalkozásokról ez esetben nem tudjuk, hogy a jó viszony önmagában elegendő-e a vállalkozás megalapításához, feltesszük, hogy szakmai elkötelezettség, illetve tudás is jelen van a döntéskor.

A válaszadó vállalkozástulajdonosok, illetve vezetők személyes kvalitásaira az jellemző, hogy kétharmaduk (65,9 százalék) felsőfokú végzettséggel rendelkezik és pénzügyi, vállalkozási ismereteiket többnyire iskolai tanulmányok, továbbképzés, felnőttképzés során sajátították el (63 százalékuk), míg 37 százalékuk ezeket az ismereteket informális csatornákon – családi, baráti körből, más vállalkozás példájából, saját vállalkozás gyakorlatából, önképzés révén – szerezte.

A kkv-k székhelyének regionális elhelyezkedése erős centralitást mutat: a központi régió (a főváros és Pest megye) kis- és közepes vállalkozásainak aránya a legmagasabb (44 százalék). Településtípus szerint jellemzően a fővárosban, illetve megyeszékhelyen (52 százalék) működnek, valamivel kevesebb mint harmaduk (31 százalék) városban, míg hatoduk székhelye községben található. Az értékesítési piacok földrajzi elhelyezkedését tekintve a vizsgált kkv-k több mint kétharmada kizárólag belföldön szolgáltat vagy értékesíti termékeit: harmaduk regionális piacokon értékesít, míg valamivel több mint harmaduk működési köre országos, azaz más régiókban is megjelennek. A cégek közel negyedének árbevételében

nagyobb az EU-s és EU-n kívüli országokban történő értékesítés aránya, mint a hazai.

Az adatelemzés során a pénzügyi-gazdálkodói kultúra indikátorainak bemutatására egyváltozós leíró módszert alkalmaztunk, és – ahol az adatok lehetővé tették számunkra – ezek időbeni változását is vizsgáltuk, majd klaszterelemzés segítségével feltártuk, hogy a kkv-k milyen csoportjai különíthetők el pénzügyi magatartásuk szerint, mivel feltételezzük, hogy a kkv-szektor nem homogén a mért pénzügyikultúra-mutatók mentén. Végül a minta szegmentált csoportjainak összefüggését tártuk fel többváltozós elemzéssel a cégdemográfiai és magatartási sajátosságokat mérő indikátorainkkal.

A KISVÁLLALATI PÉNZÜGYI KULTÚRA ÁLTALÁNOS JELLEMZŐI

A pénzügyi kultúra vizsgálatával foglalkozó hazai és nemzetközi kutatások elsősorban a lakosság (háztartások) pénzügyi kultúrájának összetettségét vizsgálják általában a következő részterületek figyelembevételével:

- 1 pénzügyi tudás (pénzügyi termékek és szolgáltatások ismerete, pénzügyi kompetenciák),
- 2 pénzügyi inclusion (pénzügyi eszközök-höz való hozzáférés),
- 3 pénzügyi magatartás és attitűdök (pénzügyek tervezése és menedzselése, mint például megtakarítások képzése, hosszú távú öngondoskodás, pénzhez kapcsolódó időorientáció, kockázatvállalás) és
- 4 pénzügyekkel kapcsolatos témákban való jártasság (mint például nyugdíj-megtakarítások) (Atkinson, Massy, 2012; Lusardi, Mitchell, 2008; Németh, Zsótér, 2016; OECD/INFE, 2016; Shockey, Seiling, 2004).

A Pénzügyi kultúra Magyarországon című kutatás során alkalmazott kérdőív a kkv-k pénzügyi kultúráját az alábbi indikátorok mentén térképezte fel: a vállalkozások külön-

böző pénzügyi termékek, szolgáltatások ismerete és azok igénybevétele alapján, valamint a gazdálkodás, a pénzügyi előrelátó racionalitás és a pénzügyi-gazdálkodási döntések megalapozottsága felől.

Pénzügyi termékek ismerete és használata

Az első kérdéskör a különböző pénzügyi, banki termékek ismeretére és azok igénybevételeinek feltárására irányult. Az egyes termékek, illetve szolgáltatások ismerete, a lehetőségek tudása nagyban befolyásolja a vállalkozások széleskörű pénzügyi manőverezését, illetve a gazdaság állapota, a konjunktúrahelyzet és a vállalkozás teljesítményében megmutatkozó ambíciójuk magyarázhatja, hogy a különféle banki szolgáltatásokat keressék, a felkínáltat elfogadják.

Internetes bankszolgáltatások

Ma már igen elterjedt vállalati körben a netbank használata: eredményeink azt tükrözik, hogy a kkv-szektoron belül 100 vállalkozásból 95 e-bankol, és „csak” 4,8 százalék nem használja. Az elutasítók (hangsúlyozzuk, igen alacsony az arányuk N=48) által megjelölt okok között elsősorban biztonsági szempontok szerepelnek: azért nem használják, mert nem tartják biztonságosnak, nem szeretik az SMS-azonosítót, de az elutasítási okok között megjelenik a személytelenség is és az, hogy nem felhasználóbarát a bank internetes ügyfél portálja.

A kkv-k körében legismertebb online bankszolgáltatás (lásd 1. táblázat) a számlaegyenleg-, illetve számlatörténet-lekérdezés, az átutalás, a kártyával fizetés, valamint a hitelesített bankszámlakivonat igénylése, és banki applikáció használatáról is majdnem minden kérdezett már hallott. Legkevesbé ismert a POS-terminál használata és az alszámla lehetősége (7 és 8 százalék), de cégkivonat-szolgál-

**INTERNETES BANKSZOLGÁLTATÁSOK ISMERTSÉGE ÉS IGÉNYBEVÉTELE,
2017 (SZÁZALÉK)**

Ismeri-e és igénybe vette-e az alábbiakat? N=1000	Igen, igénybe vette	Nem vette igénybe	Nem hallott erről
Számlaegyenleg-, számlatörténet-lekérdezés, átutalás	98,3	1,6	0,0
Bankkártyával fizetés	59,5	40,0	0,0
Vám- és adófizetés	50,6	41,9	2,6
Hitelesített bankszámlakivonat igénylése	48,1	42,4	0,0
Alszámla használata	39,3	51,1	7,1
POS-terminál használata	25,5	62,9	8,5
Banki applikáció használata	23,2	57,3	0,3
Bankicégkivonat-szolgáltatás	16,8	73,5	4,7

Megjegyzés: A 'nem tudja' válaszokat nem tartalmazza a táblázat

Forrás: Pénzügyi kultúra Magyarországon kutatás, 2017

tatásról sem hallott a válaszadók 5 százaléka, valamint 2,6 százaléka a vám- és adófizetés online lehetőségéről.

Az e-bankoló vállalkozások szinte mind-egyike (98,3 százalék) intéz átutalást, lekérdezi a számlaegyenlegét, számlatörténetét, tehát ez általánosan jellemző online bankszolgáltatás.² (Lásd 1. ábra) A kkv-k háromötöde fizet bankkártyával, közel fele e-bankol vám- és adófizetés céljából, míg további fele igényel online hitelesített bankszámlakivonatot. Alszámlával kapcsolatosan kétötödük netbankol és negyedük használ POS terminált, valamint banki applikációt vállalkozási ügyekben.³ A legkevésbé elterjedt a netbankoló kkv-k körében a cégkivonat-szolgáltatás (17 százalék). Úgy véljük, ezeknek a még nem annyira elterjedt, korszerűnek illetve újszerűnek tekinthető banki internetes szolgáltatásoknak az alkalmazása újításra való nyitottságot jelez.

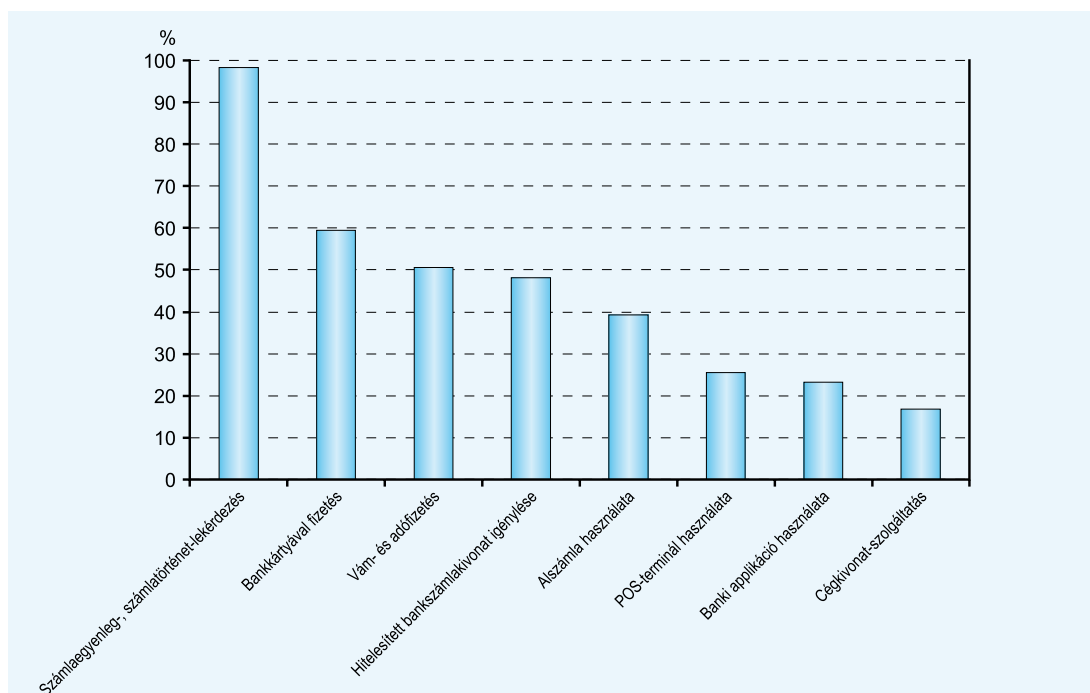
Hitelek

Valamilyen hitellel a kkv-k több mint kétharmada (67,9 százalék) rendelkezik (átlag: 29 305 millió forint; minimumérték: 1 millió forint; maximumérték: 1000 millió forint). Ahogyan

az a 2. táblázatban látható – amelyben az egyik oszlop a 2017-es, a másik a 2006-os hasonló mintán mért adatokat tartalmazza – a válaszolók körében a legismertebb a folyószámlahitel, a lízing, a forgóeszköz- és a beruházási hitel, továbbá a jelzálog- és áruvásárlási hitel, míg a legkevésbé ismert a faktoring, a lombardhitel, a befektetési jegy, valamint a betétfedezetű hitel. A 10 évvel ezelőtti állapothoz képest minden hitelfajta igénybe vétele jelentősen – 5–10 százalékponttal – visszaesett. A 2. táblázat utolsó két oszlopát összevetve látjuk, hogy a hitelfelvételek ismertsége jelentősen megnőtt az elmúlt 10 év alatt, alig van olyan válaszoló, aki ma ne ismerné a termékeket.

A felsorolt banki hiteltermékek igénybevételét tekintve (lásd 2. ábra) a legtöbb kkv (közel harmaduk) a folyószámlahitelt, valamint a lízinget választotta. Közel azonos arányban (24 és 25 százalék) éltek a vállalkozások a forgóeszközhitellel és beruházási hitellel, de ez csökkenő arányt jelent a tíz évvel ezelőtti helyzethez képest. A két időszak között megtapasztalt hitelínség jól leolvasható: a működés finanszírozásában jóval kisebb arányban tudtak vagy akartak hitelfelvétellel élni a tulajdonosok.

INTERNETES BANKSZOLGÁLTATÁSOK IGÉNYBEVÉTELE, 2017

Forrás: Pénzügyi kultúra Magyarországon kutatás, 2017

2. táblázat

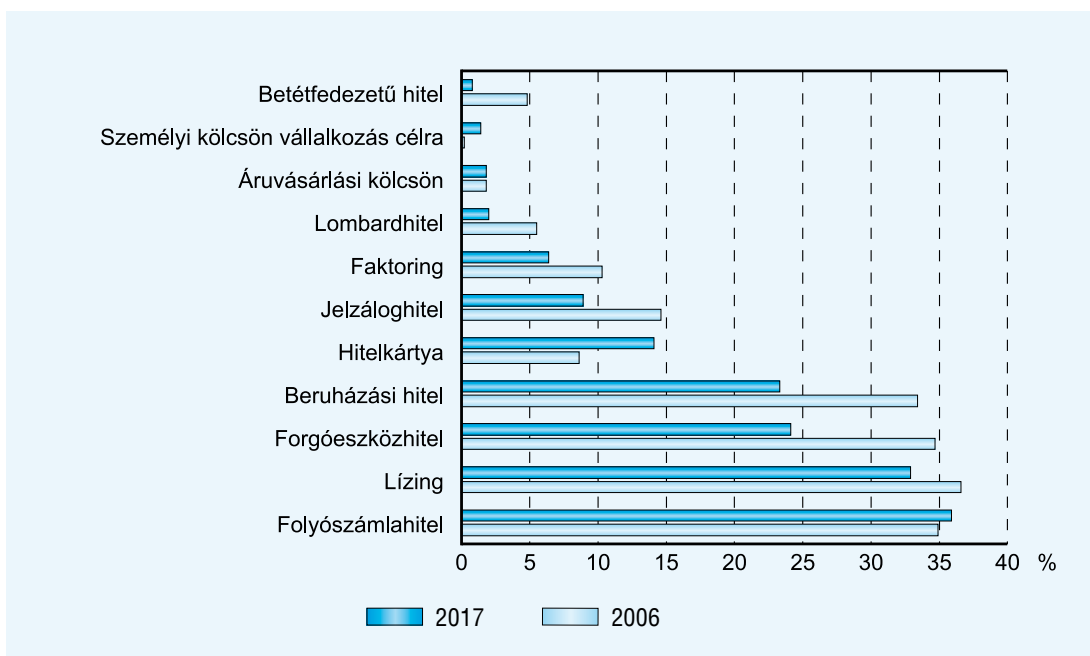
KÜLÖNBÖZŐ HITELTERMÉKEK ISMERTSÉGE ÉS IGÉNYBEVÉTELE, 2006 ÉS 2017 (SZÁZALÉK)

Ismeri-e és igénybe vette-e az alábbiakat?	Igen, igénybe vette		Nem vette igénybe		Nem hallott erről	
	N ₂₀₀₆ =1208	N ₂₀₁₇ =1000	N ₂₀₀₆ =1208	N ₂₀₁₇ =1000	N ₂₀₀₆ =1208	N ₂₀₁₇ =1000
	2006	2017	2006	2017	2006	2017
Folyószámlahitel	34,9	35,9	35,5	60,0	3,2	3,3
Lízing	36,6	32,9	56,4	67,0	7,1	7,5
Forgóeszközhitel	34,7	24,1	65,4	75,3	n.a.	n.a.
Beruházási hitel	33,4	23,3	62,3	76,3	8,4	8,6
Hitelkártya	8,6	14,1	62,2	85,1	6,4	6,5
Jelzáloghitel	14,6	8,9	71,8	90,8	7,8	8,1
Factoring	10,3	6,4	86,5	92,1	21,6	21,8
Lombardhitel	7,6	2,0	91,2	96,8	21,5	21,8
Áruvásárlási kölcsön	1,9	1,8	79,2	97,6	8,7	8,9
Személyi kölcsön vállalkozás célra	0,2	1,4	81,7	98,0	9,3	3,4
Betétfedezetű hitel	4,8	0,8	92,5	98,5	20,3	22,5

Magyarázat: A 'nem tudja' válaszokat nem tartalmazza a táblázat.

Forrás: Pénzügyi kultúra Magyarországon kutatás, 2006 és 2017

A BANKI HITELTERMÉKEK IGÉNYBEVÉTELE, 2006 ÉS 2017

Forrás: Pénzügyi kultúra Magyarországon kutatás, 2006 és 2017

Megtakarítások

A kvv-k több mint fele (53,1 százalék) megtakarít, és a 3. ábrán szereplő formákat részesítik előnyben.

LEKÖTETLEN FORINTBETÉT ÉS KÉSZPÉNZ a megtakarító vállalkozások közel 2/5-ben preferált, ez passzív pénzkezelés. Külön felhívjuk a figyelmet arra, hogy a készpénz illetve a lekötetlen forintbetét aránya kiugróan magas lett 2017-re. Ez a készpénzkultúra újjáéledését jelzi – a vállalkozó valamilyen okból nem köti le a pénzeket: szükséges, hogy azonnal tudjon fizetni, melynek okát részletesebben meg kell vizsgálni. Feltűnő, hogy az előző két vizsgálathoz képest megduplázódott ez az arányszám.

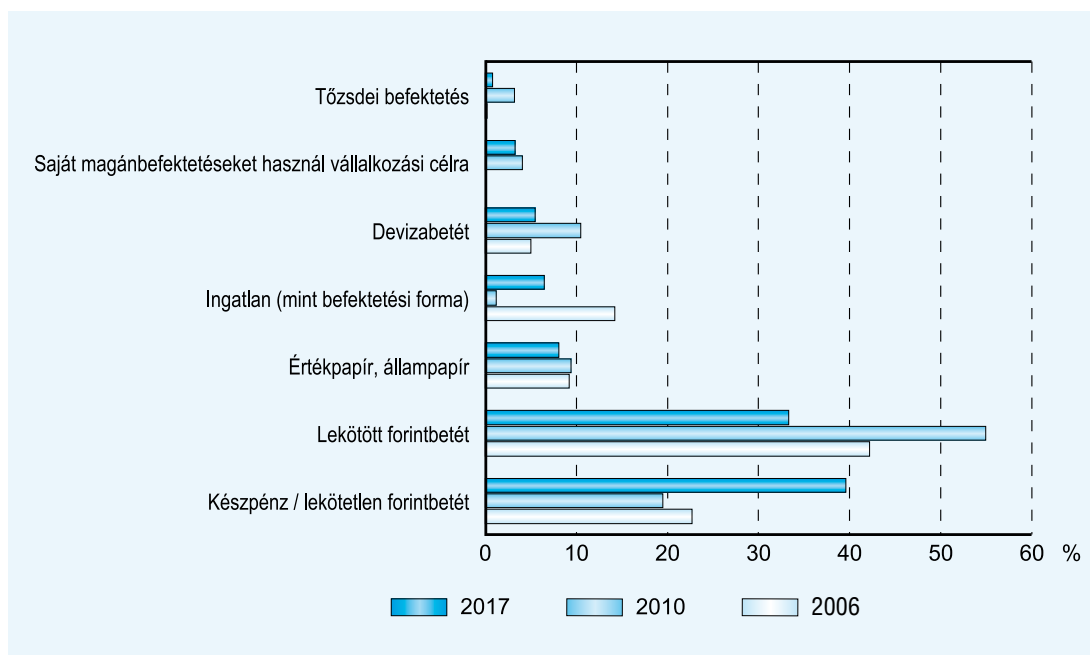
LEKÖTÖTT FORINTBETÉTET, vagyis a legkisebb kockázatot és kicsi kamatnyereséget a megkérdezett kvv-k harmada részesíti előnyben. Ennek aránya jelentősen csökkent, különösen a 2010-es felméréshez képest (54,9 illetve 33,3 százalék).

ÉRTÉKPAPÍRT, ÁLLAMPAPÍRT – mint megtakarítási formát – százból minden 7. vállalkozás részesíti előnyben, ami nem nagyon változott a vizsgált időpontokat összehasonlítva.

INGATLANBEFEKTETÉS jöhet még szóba mint tartalékolás vagy megtakarítás: minden 100 megtakarító vállalkozásból 5 cég él ezzel a módszerrel. Az ingatlan mint megtakarítás 2006-ban ennél sokkal nagyobb arányt képviselt, de 2010-ben ez lecsökkent, ami a válság éveikhez képest több mint hatszoros aránynövekedést mutat 2017-ben.

DEVIZABETÉTBEN történő megtakarítás 2010-ben volt népszerű, a tőzsdei befektetés viszont elég kicsi arányt képvisel. Érdekes megemlíteni, hogy a vállalkozás és a magánmegtakarítások összekapcsolódása 2006-ban nem volt észlelhető, ám az utolsó két mérés 3–4 százalékot jelez, ami a vállalkozói háztartások és a vállalkozás pénzügyeinek 'összekapcsolódását' jelenti. Szintén vizsgálandó a jövőben a vállalkozás és

MEGTAKARÍTÁSI FORMÁK IGÉNYBEVÉTELE, 2006, 2010 ÉS 2017

Forrás: Pénzügyi kultúra Magyarországon kutatás, 2006, 2010 és 2017

a személyes-családi pénzügyek összefonódásának magyarázata.

EGYÉB BEFEKTETÉSEKNÉL, illetve megtakarításnál árukészlet-növelésről, anyavállalatnak nyújtott hitelről, marketingtevékenységről beszámoltak a vállalkozók. Ez a kis csoport valójában nem takarít meg, hanem valamely termelési folyamat előzetes finanszírozása révén jövőbeni kiadásait igyekeznek csökkenteni. Ezért ezeket a válaszokat nem vontuk be a részletes elemzésbe.

Biztosítások

A tradicionális pénzügyi kultúrában jellemző a biztosításoktól való idegenkedés, mint sokszor megfogalmazódik: ez „fölösleges pénzkidobás”. Ugyancsak jellemző a hitelfelvétellel, azaz az eladósodással szembeni elutasítás is. Ezeket az attitűdöket a gazdaság intézményeivel kapcsolatos bizalmatlanság indikátorának tekinthetjük. A piaci ismeretek hiánya, az intézmények közötti eligazodás nehézsége, a

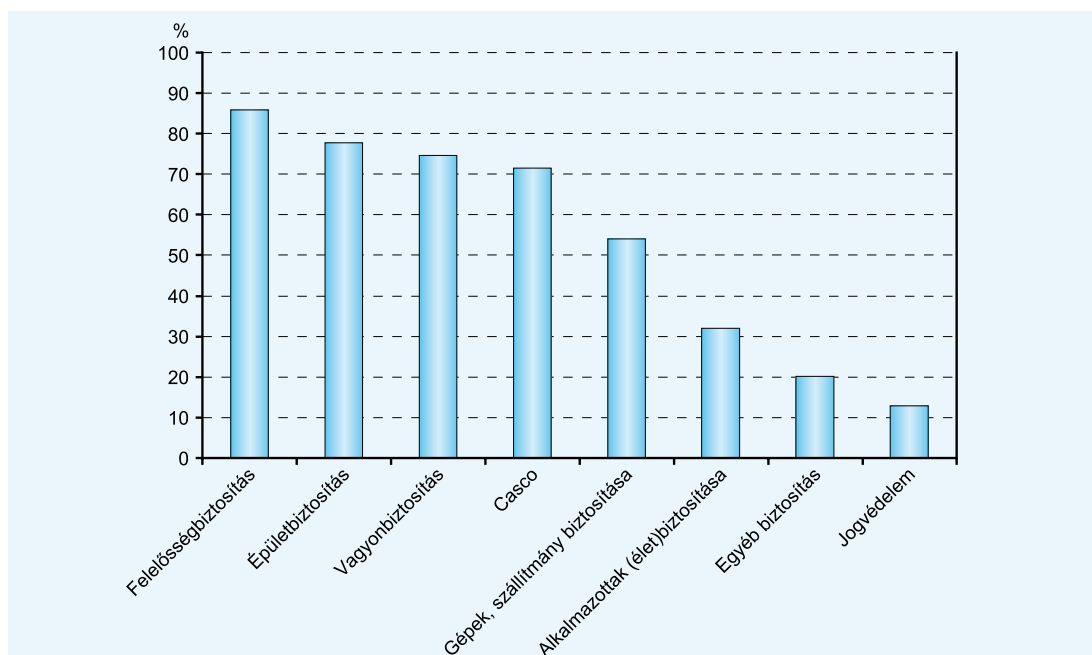
bizonytalanság és a pénzügyi intézményekkel kapcsolatos elutasító attitűd összefügg. A piaci intézményrendszer fejlettsége, a bankok szélesedő termékkínálata és versengése, valamint az ügyfelek tájékozottsága csökkentheti a bizalomhiányt.

A kisvállalkozások körében 2017-ben egy súlyos válság után mindenesetre ugyancsak elterjedt a biztosítás: 94,9 százalékuknak van valamilyen, elsősorban felelősségbiztosítás, de nagyon hasonló arányban fizetnek épületbiztosítást, vagyonbiztosítást és Casco-t (lásd 4. ábra).

Elektromos berendezésekre, gépekre, szállítmányra több mint a kkv-k fele kötött biztosítást, harmaduk rendelkezik alkalmazottakra kötött és nyolcaduk jogvédelmi biztosítással. Az egyéb biztosítások nagy aránya azt mutatja, hogy a kkv-k kötelező gépjármű-biztosítással (35,2 százalék az egyéb biztosítási formák közül), szolgáltatási és termékfelelősségi biztosítással (14,5 százalék az egyéb biztosítási formák

A KKV-K ÁLTAL IGÉNYBE VETT VÁLLALKOZÁSI BIZTOSÍTÁSOK, 2017

Forrás: Pénzügyi kultúra Magyarországon kutatás, 2017

közül) rendelkeznek, és terjed körükben a mezőgazdasági kár- és környezetvédelmi biztosítás (12,3 százalék az egyéb biztosítási formák közül), de megjelent a hitelfedezeti biztosítás és a tanoncokra/tanulókra kötött biztosítás is.

Mint írtuk, a vállalkozások 67,9 százalékának van hiteltartozása 2017-ben; ám hitelfedezeti biztosítást csak a megkérdezettek 27,8 százaléka kötött, és ez az arány meglepően kisebb most, mint a tíz évvel korábbi rész-

3. táblázat

A KKV-K HITELFEDEZETI BIZTOSÍTÁSA, 2006 ÉS 2017 (SZÁZALÉK)

Van-e hitelfedezeti biztosítása?	2006	2017
	N ₂₀₀₆ =1028	N ₂₀₁₇ =1000
Nincs	70,2	72,2
Van, és ezen belüli megoszlások:	29,4	27,8
• ingatlanfedezeti biztosítás	69,7	54,6
• vegyes csomag: ingatlan, élet- és fizetőképzetlenség esetére is szóló	n.a.	20,1
• fizetőképzetlenség esetére szóló biztosítás	14,1	11,5
• életbiztosítás	6,6	3,7
• egyéb fedezetbiztosítás	9,7	10,0

Forrás: Pénzügyi kultúra Magyarországon kutatás, 2006 és 2017

arány (3. táblázat). Látható, hogy a biztosítási termékfejlesztés az ingatlanfedezet helyett a kombinált, az élethelyzetet figyelemmel kísérő biztosítási csomag felé terelte a kockázati közösséget/közösséget.

Fizetőképesség

A pénzügyi kultúrára jellemző ténynek véljük, hogy a vállalkozók kifizetik-e egymás szolgáltatásait időben, megkapják-e a pénzüket vagy nem. Közismert az úgynevezett körbetartozás jelensége, az adósság behajtását kezdeményezhetik a cégek, erre szakosodott intézetek, vállalkozások megbízásával, de az is ismert, hogy a behajtás ezen legális intézményeit nem sokan veszik igénybe.

A kkv-szektor vállalatainak kétharmada (67,7 százaléka) 2016-ban a kiszámlázástól számított két hónapon túl kapta meg a pénzt (lásd 5. ábra). A késve kifizetettek ötödénél

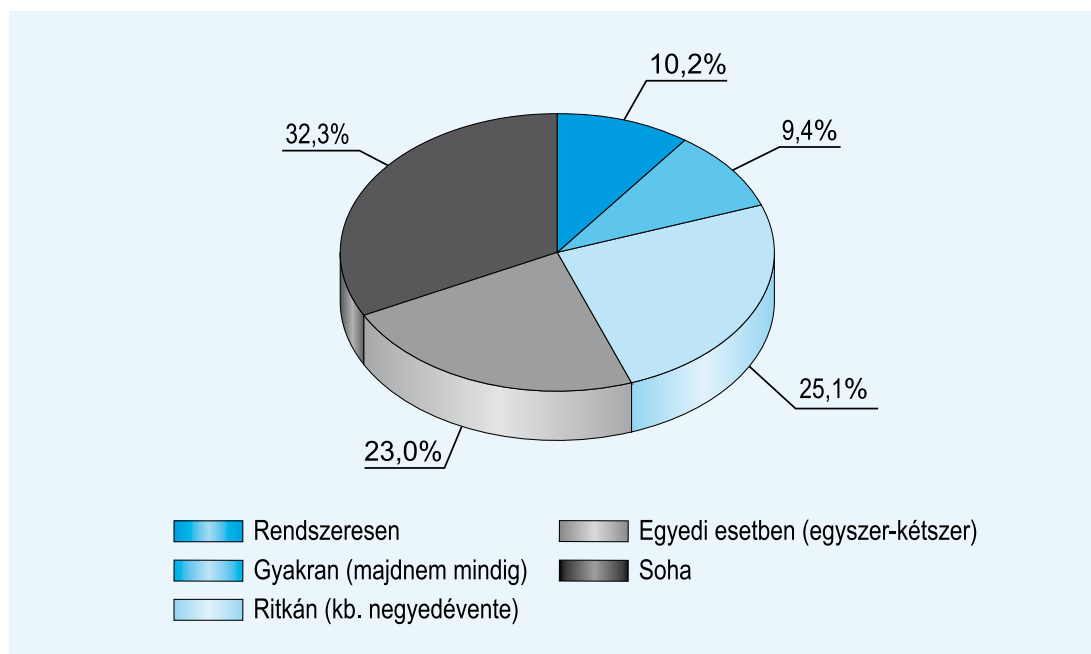
ez rendszeresen, illetve majdnem mindig előfordult, negyedüknél ritkán (negyedévente) és további negyedüknél elvétve (évente 1–2 alkalommal). A megkérdezett cégek harmada jelezte, hogy ez soha nem fordult elő, a kiszámlázott árbevétel megkapták három hónapon belül. Ezek az adatok azt tükrözik, hogy eléggé elterjedt a 'kölcsonös' késlekedés.

A kkv-k csoportjai a pénzügyi magatartásuk szerint

A kisvállalati pénzügyi kultúra kérdéskörének vizsgálatát tovább mélyítettük a kkv-k pénzügyimogatartás-mutatók szerinti csoportosításával. Azt vizsgáltuk, hogy vajon kialakíthatók-e a különböző pénzügyi szokásokra, magatartásra vonatkozóan – az előző fejezetben részletesen bemutatott

5. ábra

KÉSEDELMES SZÁMLAKIEGYENLÍTÉS A KKV-SZEKTORON BELÜL, 2017

Forrás: Pénzügyi kultúra Magyarországon kutatás, 2017

1 korszerű internetes bankszolgáltatások igénybevétele,

2 hitelfelvételi szokások,

3 megtakarítások képzése,

4 biztonságra törekvés és

5 fizetőkészség alapján – jól körülhatárolható kkv-csoportok.

Az egyes dimenziókban – (1)–(5) – a felkínált lehetőségek igénybevételi gyakorisága alapján képeztünk mutatókat, de mivel ezek értelemszerűen eltérő skálákon jelentek meg, standardizált formát alkalmaztunk a számításban.

Először hierarchikus klaszterelemzés segítségével megkerestük az optimális klaszterek számát, ami alapján a minta vállalkozásai három csoportra oszthatók. Ezt követően a csoportosítást K-közép klaszterelemzéssel végeztük el.⁴ A 6. ábrán jól látható, hogy a legnagyobb elemszámú, 1. klaszterbe a kkv-k 42,5

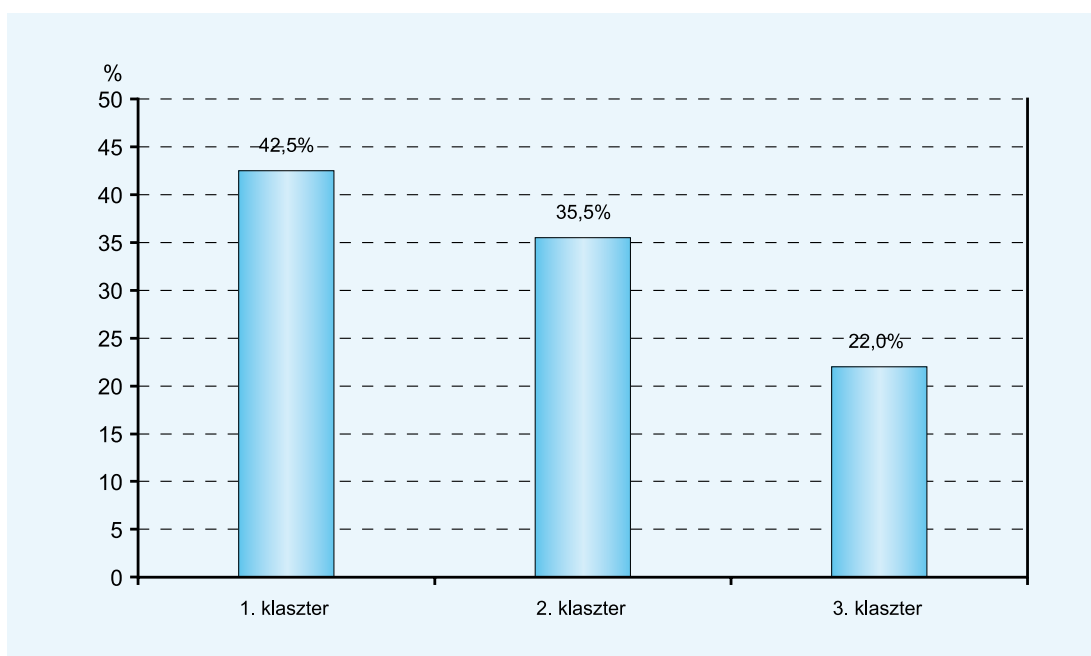
százaléka (N=341) tartozik, a 2. klaszter a vizsgált vállalkozások 35,5 százalékát (N=285) tömöríti, míg a 3. klaszter ennél valamelyest kisebb méretű (N=176). Az egyes klaszterek jellemzőit a végső klaszterközéppontok eredményei alapján a 4. táblázat tartalmazza.

1. KLASZTER A minta legnagyobb csoportját a tradicionális, takarékos kkv-k alkotják. Sokféle saját megtakarításuk van, biztosításokkal némileg csökkentik a kockázataikat, kiszámítható a saját és partnereik fizetőképessége. Ezek a vállalkozók a többiekkel ellentétben elutasítók a hitelekkel kapcsolatban (a legkevésbé vesznek fel hiteleket), nem jellemző rájuk a korszerű internetes bankszolgáltatások igénybevétele sem.

2. KLASZTER Itt az erőforrás-hiányos kkv-kat találjuk, amelyek a többi klaszter tagjaitól eltérően legkevésbé megtakarítók és a legkevésbé költenek biztosításokra, viszont az előző klasz-

6. ábra

A KKV-K CSOPORTOSÍTÁSA A PÉNZÜGYIKULTÚRA-MUTATÓK ALAPJÁN, N=802

Forrás: Pénzügyi kultúra Magyarországon kutatás, 2006 és 2017

A KKV-K PÉNZÜGYIKULTÚRA-MUTATÓK ALAPJÁN KÉPZETT CSOPORTJAI ÉS AZOK JELLEGZETESSÉGEI, N=802

A vállalati pénzügyi magatartás változói*	1. klaszter 42,5 százalék Tradicionális, takarékos kkv-k	2. klaszter 35,5 százalék Erőforrás-hiányos kkv-k	3. klaszter 22,0 százalék Ügyes finanszírozó kkv-k
Korszerű internetes bankszolgáltatások alkalmazásának intenzitása	alacsony	legalacsonyabb	legmagasabb
Megtakarítás-féleségek előfordulása	legmagasabb	legalacsonyabb	közepes
Bankihiteltermék-féleségek igénybevétele	legalacsonyabb	közepes	legmagasabb
Biztosítási fajták igénybevétele	közepes	legalacsonyabb	legmagasabb
Késedelmes számlakiegyenlítés, az előfordulás gyakorisága alapján	legalacsonyabb	közepes	legmagasabb

*Az adott lehetőség sokféleségéből, pl. a banki termékkínálatból hányfélét vesz igénybe, hány biztosítási terméket vett stb.

Forrás: Pénzügyi kultúra Magyarországon kutatás, 2006 és 2017

ter vállalkozóitól eltérően többféle hitelt használnak. A felmerülő fizetési nehézségek szempontjából is különböznek: közepes mértékben érinti őket a késedelmes számlakiegyenlítés problémája. A 2. klaszter vállalkozásainak megkülönböztető jegye, hogy a legkevesbé nyitottak az innovatív (korszerű) banki szolgáltatások használatára.

3. KLASZTER A legkisebb méretű, a minta közel negyedét kitevő klaszterbe tartozó kkv-k pénzügyileg „ügyesen” finanszírozzák a vállalkozást. Biztosítások révén sokféle kockázatot igyekeznek elhárítani. A legtöbbféle hitelt ők használják a finanszírozásban és a legtöbb újszerű internetes bankszolgáltatásban rejlő előnyöket is igyekeznek kihasználni. Igaz, csak közepes mértékben, de inkább megtakarító, felhalmozó attitűddel bánnak a pénzzel. Ugyanakkor – a többi klaszter vállalkozásaitól eltérően – körükben a legnagyobb annak a valószínűsége, hogy rendszeresen későn – akár a számlakiállítás után két hónapon is túl – kapják meg a pénzüket.

A KKV-K PÉNZÜGYI KULTÚRÁJÁT MEGHATÁROZÓ JELLEMZŐK TÖBBVÁLTOZÓS ELEMZÉSE

A következőkben azt vizsgáltuk, hogy a vállalati cégdemográfiai és magatartási változók hogyan befolyásolják a klaszterezési eljárással szegmentált mintánk csoportjainak pénzügyi viselkedését. A függő változónk tehát a pénzügyikultúra-mutatók alapján elkülönített csoportokhoz való tartozást kifejező kategorikus változó. Arra a kérdésre kerestük a választ, hogy ezek a csoportok a vállalati demográfiai és magatartási jellemzők szerint vajon szignifikánsan eltérő sajátosságokkal írhatók-e le.

A függő és független változók összefüggését multinomiális logisztikus regressziós modellel vizsgáltuk meg. A multinomiális logisztikus regresszióelemzés sajátossága, hogy a függő változónk háromféle értéke (három különböző vállalkozáscsoport) mellett két modellt becsül, amelyek a viszonyítási csoporttal történő páronkénti összehasonlításokat fejezik ki. Elem-

zésünkben a tradicionális, takarékos kkv-k csoportját (1. klaszter) választottuk viszonyítási kategóriának, mert ez a statisztikailag modális klaszter. A vizsgált mutatók szerint ez a csoport támaszkodik a leginkább saját erőre a gazdálkodásban, csak éppen a szükséges mértékben vesz fel hiteleket, visszafogottan költ biztosításokra, kerüli a késedelmes fizetést és az ebből adódó zavarokat. Úgy véljük, hogy a mért indikátorok alapján a 2. klaszter vállalkozói inkább a költségek visszafogásával, a 3. klaszter tagjai pedig a talán kockázatosabb külső erőforrásbevonással teremtik meg a gazdálkodás feltételeit.

A magyarázó változók egyik csoportját a vállalati cégdemográfiai sajátosságok jelentik. A vállalkozás méretét az alkalmazottak létszámával közelítettük és kategoriális változóként [(1) 10–19 fő, (2) 20–49 fő és (3) 50–249 fő] szerepeltettük az elemzésben. A cégek főtevékenysége szerint létrehozott ágazat változó hatásának mérésére egy öt kategoriális változót szerepeltettünk az egyenletben:⁵

- ① feldolgozóipar és élelmiszeripar,
- ② építőipar,
- ③ kereskedelem,
- ④ szállítás és idegenforgalom,⁶ valamint
- ⑤ üzleti szolgáltatás és egyéb kvalifikált szolgáltatás.⁷

A cég életkorának mérésére – az eredeti folytonos változó alapján – kategoriális változót alkalmaztunk:

- ① 1997 előtt,
- ② 1997–2007 között,
- ③ 2007 utáni alapítás.

A vállalkozás tulajdonosi körének mutatóját, mely indikátor a cég családi (rokoni), baráti, ismerősi és szakmai tulajdonosi összetételére vonatkozik, dichotóm változóvá alakítva léptettük a modellbe a fő törésvonal, a szakmai – nem szakmai körből kikerülő tulajdonosok szétválasztásával. A magyarázó változók másik körét a magatartási változók alkotják, amelyek közé az exporttevékenységet (dichotóm változó: exportál-e a cég), a kkv-tulajdonos

személyes kvalitásait (dichotóm változó: felsőoktatásban, szakmai továbbképzésen szerezt-e gazdálkodási tudását), valamint a vállalat innovációs aktivitását (dichotóm változó: bevezetett-e termék- vagy eljárásinnovációt a felmérést megelőző két évben) vontuk be. Mindezek mellett vizsgáltuk a vállalkozás regionális elhelyezkedését is, és a régiók gazdasági fejlettsége – 1 főre jutó GDP – alapján kategoriális változóként léptettük az egyenletbe:

- ① gazdaságilag legfejlettebb központi régió,
- ② fejlettebb vidéki régiók,
- ③ kevésbé fejlett régiók.⁸

A modellt lépésről lépésre építettük fel: a magyarázó tényezőket csoportosan, lépésenként vontuk be, hogy az egyes változócsoporthoz függő változóra és egymásra gyakorolt hatását is vizsgálni tudjuk. A becslési eredményeket az 5. táblázat tartalmazza. Mivel az 1. klasztert használtuk viszonyítási kategóriának, így az 5. táblázatban közölt esélyhányadosok azt mutatják, hogy milyen eséllyel kerül a vállalkozás az (2) erőforrás-hiányos vagy az (3) ügyes finanszírozók csoportjába a (1) tradicionális, takarékos vállalkozócsoporthoz képest.

Először nézzük meg, milyen eséllyel kerülnek a kkv-k az erőforrás-hiányos klaszterbe (2. klaszter), vagyis azon vállalkozások közé, amelyek a legkevésbé megtakarítók, nem kötnek sokféle biztosítást és a legkevésbé nyitottak a korszerű internetes bankszolgáltatások használatára. Látjuk, hogy az ebbe a klaszterbe tartozás esélyét a vállalkozás mérete megnöveli: 20–49 fős kkv-kat több mint háromszor, az 50 főnél több alkalmazottat foglalkoztató cégeket pedig 1,6-szer nagyobb eséllyel találunk ebben a csoportban a 10–19 fős vállalkozásokhoz képest. Az ágazati hatásokat vizsgálva jól látható, hogy a szállítás, az idegenforgalom ágazathoz viszonyítva a feldolgozóipari és élelmiszeripari vállalatok, az üzleti szolgáltatás, valamint az egyéb kvalifikált szolgáltatást végző cégek szignifikánsan

kisebb mértékben erőforrás-hiányos cégek. A vállalkozás életkorának nincs szignifikáns hatása, viszont szignifikáns hatást mutat a tulajdonosi kör összetételét mérő változó: ha a vállalkozás tulajdonosi köre családi, baráti alapon szerveződik, akkor ez növeli a 2. klaszterbe kerülés esélyét a kizárólag szakmai alapon szerveződő kisvállalkozásokhoz képest. Eredményeinkből az is kitűnik, hogy ebben

a csoportban fordul elő szignifikánsan kisebb eséllyel az exportra termelés és a technológiai újítás bevezetése is. Míg a pénzügyi, gazdálkodási, vezetői kompetencia (formális képzésben szerzett vállalkozásvezetői tudás) magyarázó ereje nem szignifikáns. A kevésbé fejlett vidéki regionális elhelyezkedéshez viszonyítva a legfejlettebb központi régióba tartozás szignifikánsan csökkenti az erőforráshiányt visz-

5. táblázat

A MULTINOMIÁLIS LOGISZTIKUS REGRESSZIÓ PARAMÉTERBECSLÉSEI – REFERENCIA: TRADICIONÁLIS, TAKARÉKOS KKV-K

	A kkv pénzügyi magatartása	
	erőforrás-hiányos kkv-k	ügyesen finanszírozó kkv-k
Vállalatméret		
• 20–49 fő	3,212***	0,696*
• 50–249 fő	1,610**	1,026
Ágazat		
• Feldolgozóipar és élelmiszeripar	0,434**	0,677
• Építőipar	0,678	0,662
• Kereskedelem	0,696	1,514**
• Üzleti szolgáltatás és egyéb kvalifikált szolgáltatás	0,301***	0,522**
Alapítás időpontja		
• 1997–2007 között	1,098	2,870***
• 2007 után	1,166	1,375*
Tulajdonosi kör: családtag, barát	1,326*	1,108
Exporttevékenység	0,669*	1,106
Pénzügyi, gazdálkodói szaktudás	1,185	1,486**
Innovációs tevékenység	0,572**	1,008
Regionális elhelyezkedés		
• Legfejlettebb központi régió	0,614**	1,750**
• Fejlettebb vidéki régiók	0,780	0,127

Magyarázat: *** p < 0,001; ** p < 0,01; * p < 0,05; N=679

Referenciacsoport: 10–19 fő; szállítás és idegenforgalom; 1997 előtti alapítás; szakmai alapon szerveződő tulajdonosi kör; nem exportál; a vállalkozástulajdonos pénzügyi, gazdálkodói tudása informális csatornákon keresztül és saját tapasztalatból származnak; nem vezetett be technológiai újítást az elmúlt két évben; kevésbé fejlett régiók.

Forrás: saját szerkesztés

szafogott, módos, saját erőből leküzdő vállalati pénzügyi magatartás előfordulását.

Az ÜGYES FINANSZÍROZÓK csoportjában (3. klaszter) a legnagyobb mértékű a törekvés a kockázatok csökkentésére a biztosítások révén. A legtöbb fajta hitelt használják, és a legintenzívebben alkalmazzák az újszerű internetes bankszolgáltatásokat, de körükben fordul elő a leggyakrabban a késedelmes számlakiegyenlítés – az előbbiekhöz képest ellentétes valószínűséget jeleznek az esélyhányadosok. Minél nagyobb egy kkv, annál kisebb eséllyel tartozik ebbe a csoportba. Ha kereskedelmi tevékenységet folytat, szignifikánsan nagyobb eséllyel egyes finanszírozó, ha üzleti vagy egyéb kvalifikált szolgáltatást végez, szignifikánsan kisebb eséllyel kerül ebbe a klaszterbe. A legalább húsz éves vállalkozásokhoz képest a fiatalabb cégek – de különösen az 1997 és 2007 közötti alapításúak – szignifikánsan nagyobb valószínűséggel „kénytelenek” ügyesen finanszírozni. A tulajdonosi kör összetétele, az exporttevékenység és az innovációs aktivitás magyarázó ereje ebben a csoportban nem szignifikáns. Viszont a gazdálkodói szaktudás magyarázó ereje az: közel másfélszer nagyobb esélynövelő hatása van a szisztematikus képzés során elsajátított vállalatvezetői pénzügyi, gazdálkodási tudásnak arra, hogy a cég ügyes finanszírozó legyen az informális csatornákon keresztül és saját tapasztalatból származó pénzügyi ismeretekkel rendelkező vállalkozás-tulajdonosok csoportjához képest. A legfejlettebb központi régióba tartozás szintén szignifikánsan növeli az ügyes finanszírozói vállalati magatartás valószínűségét.

Az ERŐFORRÁS-HIÁNYOS KKV-K tehát inkább a nagyobb méretű kkv-k, melyek tulajdonosi köre családi, baráti, ismerősi alapon szerveződik. Nem vezetnek be technológiai újításokat, nem jelennek meg a külpiacon és kevésbé fejlett vidéki régiókban találhatók. Kifejezetten nem feldolgozóipari vagy magasan kvalifikált szolgáltatást folytatnak.

Az ÜGYESEN FINANSZÍROZÓ vállalkozók ezzel szemben kislétszámú, kereskedő cégek tulajdonosai kimondottan a fejlett központi régióban, amely vállalkozások legfeljebb húsz éve működnek és a döntések megalapozottságát jelző pénzügyi, gazdálkodói szaktudás itt mutatkozik a legerősebben a többi vállalkozói klaszterhez képest.

KÖVETKEZTETÉSEK

Tanulmányunk a hazai kis- és közepes vállalkozások tulajdonosai körében feltárt pénzügyikultúra-elemek alapján vizsgálta a vállalkozások gazdálkodói magatartását. Arra voltunk kíváncsiak, hogy a vállalkozók ismerik-e és alkalmazzák-e az egyes korszerű banki és pénzügyi szolgáltatásokat, új termékeket; felhalmozó attitűddel bánnak-e a pénzzel, vagy ez nem szándékuk; hitelt vesznek-e fel a fejlesztésekre, vagy nem akarnak eladósodni; törekednek-e biztonságra különféle biztosítások igénybevételével; és megküzdnek-e a partneri fizetőképesség átmeneti zavaraiival.

Primer kutatásunk eredményei szerint ma már szinte minden kkv „netbankol”. Az internetes banki ügyintézés 2010 óta – amikor csak 78 százalékuk vette igénybe az internetet (Kepka, 2011) – elterjedt, jelenleg 95 százalék. A 2020-as években az infokommunikációs eszközök térnyerése és a működés biztonságának garanciái megkönnyítik a pénzügyi termékek további gyorsuló netes használatát: azt látjuk, hogy a különféle termékek ismeretsége tíz év alatt szinte teljes körűvé vált. A gazdaságpolitika nyilvánvalóan befolyásolja egyik vagy másik finanszírozásban fontos intézmény (pénzügyi termék) használatát. A 2008-as pénzügyi válság éveit megelőzően jelentős volt a hitelfelvétel, ami azóta egy időre visszaesett, majd ismét jelentős szerephez jut. Ugyancsak látható a biztosítási termékek skálájának kiszélesedése, korszerűsítése kíná-

lati oldalon, és a biztosítással szemben ellenes attitűd változása a vállalkozók körében. A kormányzati intézkedések következtében és a vállalkozók válságban szerzett tapasztalatai nyomán a pénzügyi fegyelem javult, az ebből származó zavarok csökkenéséről tanúskodnak adataink.

Ebben az elemzésben a mért vállalati pénzügyikultúra-mutatók alapján a kis- és közepes vállalkozások három homogén csoportját mutattuk be, amely három vállalkozói kör jellegzetesen eltérő gazdálkodói-pénzügyi módszerekkel kezeli, menedzseli a kért cégek működését.

A legnépesebb csoport (1. klaszter) a vállalkozások 42,5 százalékát azért gondoljuk pénzügyi-gazdálkodási módszereik alapján hagyományosnak, mert működésüket saját erőforrásból biztosítják, saját megtakarításuk van és visszafogottan, de élnek a biztosítások nyújtotta kockázatcsökkentés lehetőségével. Mivel nem vesznek fel hitelt és tartózkodnak a korszerű bankszolgáltatások igénybevételétől, kifejezetten takarékosnak véljük a gazdálkodást.

Elemzésünk során ehhez a klaszterhez viszonyítottuk a többi csoportot. A regressziós paraméterek szerint ezek a vállalkozások a legfeljebb 20 főt foglalkoztató kicsik, amelyek ipari, építőipari és üzleti szolgáltatást vagy tanácsadást végző, már a '90-es években is működő cégek. A működtető tulajdonosi kör szakmai alapon szerveződött, a fejlettebb vidéki régiókban működnek. Adataink szerint a hazai piacon tevékenykednek, nem jellemző rájuk innovációs aktivitás.

A 2. klaszter vállalkozói a legnépesebb tömbhöz képest rosszabb helyzetűnek tűnnek, kevesebben vannak ugyan, de a kkv-szektor így is több mint 1/3-át képviselik. Pénzügyi-gazdálkodási szempontból az erőforráshiány határozza meg, hogy milyen kulturális attitűd

érhető tetten a döntésekben. Sajáterő és megtakarítás kevésbé áll rendelkezésre, a hitelekhez folyamodnak, ám biztosításokra inkább nem támaszkodnak. A számlakiegyenlítési fizetési zavarok közepes mértékben érintik az amúgy is forráshiánnyal küzdőket és elzárkóznak a bankok korszerű szolgáltatásaitól. Nem meglepő, hogy a technológiai innováció, a külpia-cra törekvés nem jellemző tulajdonság ebben a csoportban, nem tudásintenzív és nem szakmai – építőipar, feldolgozóipari – ágazatokat képviselnek; a kevésbé fejlett régiók inkább közepes vállalatai ezek.

A nehézségekkel megküzdő ügyesen gazdálkodó 3. klaszter vállalkozásai azok a kicsi méretű cégek, amelyek a legfiatalabbak, nagy valószínűséggel a központi fejlett régióban működő kereskedelmi és nem tudásintenzív vállalkozások. Az inkább baráti, rokoni tulajdonosi kör és az export is befolyásolja a pénzügyi döntési stílust/kultúrát – ugyan nem szignifikáns mértékben –, viszont a tanult vállalkozói és pénzügyi szakmai tudás karakteresen valószínűsíti, hogy a cég a működtetésben határozottan széleskörű hitelezést, korszerű banki eszközöket, sokfajta biztosítást vesz igénybe. Emellett a tartalékolás is jellemző a gazdálkodásra, miközben leginkább kitétek a nemfizetés kockázatának.

Végezetül azt állítjuk, hogy bár a kis- és közepes vállalkozások pénzügyi kultúrája kapcsán kevés empirikus kutatás készült Magyarországon, az általunk vizsgált pénzügyi-kultúra-mutatók mentén jól szegmentálható a magyar kkv-szektor. Fontos, hogy a lakosság körében végzett pénzügyekkel kapcsolatos ismereteket, pénzhasználati szokásokat és a háztartási attitűdöket feltáró kutatások tovább folytatódjanak, hiszen ezek végső soron hozzájárulnak a lakosság vállalkozói tudásáról alkotott kép részleteinek megismeréséhez.

JEGYZETEK

- ¹ A kutatásra a Budapesti Corvinus Egyetem és a Magyar Nemzeti Bank közötti együttműködési megállapodás keretében került sor, az MNB anyagi támogatása mellett (a projekt szakmai vezetője Dr. Szántó Zoltán, témavezetője Dr. Czako Ágnes).
- ² Mivel szinte valamennyi kérdezett vállalkozás használja a számlaegyenleg-, számlatörténet-lekérdezés internetes lehetőségét, ezért későbbi elemzésünkől ezeket a kkv-kat kihagyjuk, és csak a még nem ennyire elterjedt online bankszolgáltatásokat alkalmazókat vonjuk be vizsgálatunkba.
- ³ Banki applikáció alkalmazása vállalkozási ügyekben csak valamivel kisebb arányú, mint a személyes ügyekben való használata (a válaszadó kkv-tulajdonosok 25 százaléka személyes ügyekben is használja).
- ⁴ A klaszteranalízis együtt kezeli ezeket a változókat, és megpróbál olyan homogén csoportokat kialakítani, hogy az azonos csoportba tartozók minden szempont mentén a lehető legközelebb legyenek egymáshoz, és minden más csoporttól a lehető legtávolabb (Aldenderfer – Blashfield, 1984).
- ⁵ A bányászat és villamos energia területén tevékenykedő cégeket kihagytuk az elemzésből a csoport nagyon alacsony elemszáma miatt (4 cég).
- ⁶ A szállítás és idegenforgalom kategóriájába soroltuk a művészet, szórakoztatás, szabadidő területén tevékenykedő cégeket is.
- ⁷ Üzleti szolgáltatás és egyéb kvalifikált szolgáltatás kategóriájába a következő tevékenységek kerültek: információ, kommunikáció; pénzügyi, biztosítási tevékenység; ingatlanügyletek; szakmai tudományos, műszaki tevékenység, adminisztratív és szolgáltatást támogató tevékenység, oktatás.
- ⁸ Az egy főre jutó GDP a központi régióban (ez a főváros és az agglomeráció térsége) 5327 ezer forint (kb. 16 550 euró), a fejlettebb vidéki régiókban (Közép- és Nyugat-Dunántúl) 3209 és 3765 ezer forint (kb. 9930 és 11 650 euró) közötti, a kevésbé fejlett régiókban (Dél-Dunántúl, Észak-Magyarország, Észak- és Dél-Alföld) 2182 és 2263 ezer forint (kb. 6755 és 7006 euró) között volt 2016-ban (Forrás: www.statinfo.ksh.hu).

IRODALOM

- ACS, Z. J., AUDRETSCH, D. B. (1990). *Innovation and Small Firms*. Cambridge, MA: MIT Press
- ALDENDERFER, M. S., BLASHFIELD, R. K. (1984). *Cluster Analysis*. London: Sage Publications
- ATKINSON, A., MESSEY, F. A. (2012). Measuring financial literacy: Results of The International Network on Financial Education (INFE) Pilot Study, OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions, No. 15, Paris: OECD Publishing
- BÉRES D., HUZDIK K. (2012). A pénzügyi kultúra megjelenése makrogazdasági szinten. *Pénzügyi Szemle*, 57 (3), 322–336. oldal
- BOSMA, N., HARDING, R. (2006). *Global Entrepreneurship Monitor: GEM 2006 Summary Results*. London: Babson College London Business School
- BOTOS K., BOTOS J., BÉRES D., CSERNÁK J., NÉMETH E. (2012). Pénzügyi kultúra és kockázatvállalás a közép-alföldi háztartásokban. *Pénzügyi Szemle*, 57 (3), 291–309. oldal

- BRUHN, M., ZIA, B. (2013). Stimulating managerial capital in emerging markets: The impact of business training for young entrepreneurs. *Journal of Development Effectiveness*, 5 (2), pp. 232–266
- COLE, S., PAULSON, A., SHASTRY, G. K. (2012). Smart money: The effect of education on financial behavior. Harvard Business School Working Paper No. 09–071. <http://academics.wellesley.edu/Economics/gshastry/cole-paulson-shastry-financial%20behavior.pdf>
- DREXLER, A., FISCHER, G., SCHOAR, A. (2014). Keeping it simple: Financial literacy and rules of thumb. *American Economic Journal: Applied Economics*, 6 (2), pp. 1–31
- HÁGEN I. ZS., HOLLÓ E. (2017). A hazai kkv-k helyzete, a versenyképesség, innováció és controlling tükrében. *Controller Info*, 5 (1)
- HEWITT-DUNDAS, N. (2006). Resource and capability constraints to innovation in small and large plants. *Small Business Economics*, 26 (3), pp. 257–277
- IHUA, U. B. (2009). SMEs key failure-factors: A comparison between the United Kingdom and Nigeria. *Journal of Social Sciences*, 18 (3), pp. 199–207
- JOO, S. H., GRABLE, J. E. (2000). Improving employee productivity: The role of financial counseling and education. *Journal of Employment Counseling*, 37 (1), pp. 2–15
- KENESEI ZS. (2014). A pénzügyi kultúra fejlődése Magyarországon az elmúlt 15 évben. In: Sugatagi G. (szerk.): *Gazdaság, társadalom, fogyasztás – 1989–2014*. Budapest: GfK Hungária Piackutató Intézet, 138–195. oldal
- KEPKA É. (2011). A KKV-k e-bank használata. In: Czakó, Á., Husz, I., Szántó Z. (szerk.): *Meddig nyújtózkodjunk? A magyar háztartások és vállalkozások pénzügyi kultúrájának változása a válság időszakában*. Gazdaságszociológiai műhelytanulmányok. Budapest: BCE Innovációs Központ Nonprofit Kft, BCE Szociológia és Társadalompolitika Intézet
- KOTEY, B., MEREDITH, G. G. (1997). Relationship among owner. Manager personal values, business strategies, and enterprise performance. *Journal of Small Business Management*, 35 (2), pp. 37–61
- KOVÁCS P., RÉVÉSZ B., ORSZÁG G. (2013). A pénzügyi kultúra és attitűd mérése. <http://www.eco-uszeged.hu/download.php?docID=40014>
- LUKSANDER A., NÉMETH E., BÉRES D., ZSÓTÉR B. (2016). Pénzügyi személyiségtípusok és az eladósodást befolyásoló pénzügyi attitűdök empirikus vizsgálata. *Közgazdász Fórum*, 19 (128), 32–55. oldal
- LUSARDI, A., MITCHELL, O. (2008). Planning and financial literacy: How do women fare? *American Economic Review*, 98 (2), pp. 413–417
- NÉMETH E., JAKOVÁC K., MÉSZÁROS A., KOLLÁR P., VÁRPALOTAI V. (2016). Körkép és körkép a pénzügyi kultúra fejlesztését célzó képzésekről. *Pénzügyi Szemle*, 61 (3), 407–428.
- NÉMETH E., ZSÓTÉR B. (2017). Personality, attitude and behavioural components of financial literacy: A comparative analysis. *Journal of Economics and Behavioral Studies*, 9 (2), pp. 46–57
- SHOCKEY, S., SEILING, S. B. (2004). Moving into action: Application of the transtheoretical model of behavior change to financial education. *Journal of Financial Counseling and Planning*, 15 (1), pp. 41–52
- WIKLUND, J., SHEPHERD, D. (2005). Entrepreneurial orientation and small business performance: A configurational approach. *Journal of Business Venturing*, 20 (1), pp. 71–91

ZsÓTÉR B., NAGY P. (2012). Mindennapi érzelmeink és pénzügyeink. A pénzzel kapcsolatos attitűdök és materiális irányultság szerepe a pénzügyi kultúra fejlesztésében. *Pénzügyi Szemle*, 57 (3), 310–321. oldal

KSH (2017): Vállalkozások demográfiája, 2015. *Statisztikai Tükör*, 2017. július 12. [http://www.ksh.](http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/valldemog/valldemog15.pdf)

[hu/docs/hun/xftp/idoszaki/valldemog/valldemog15.pdf](http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/valldemog/valldemog15.pdf)

OECD/INFE (2016): International survey of adult financial literacy competencies. <http://www.oecd.org/daf/fin/financial-education/OECD-INFE-International-Survey-of-Adult-Financial-Literacy-Competencies.pdf>